

Seminario Internacional Colección paremiológica Madrid 1922-2007 (2007): Madrid: Biblioteca Histórica Municipal de Madrid, 271 p.

La *Biblioteca Histórica Municipal* de Madrid guarda en el seu fons una magnífica *Colección paremiológica* que, a hores d'ara, compta amb nou-cents setanta-tres exemplars, impresos, en gran part, des del segle xv a l'actualitat. Amb la finalitat de difondre i promoure la riquesa de la dita *Colección*, del 26 al 28 de setembre de 2007 tingué lloc al Museo de los Orígenes (Casa de San Isidro) el Seminario Internacional *Colección paremiológica Madrid 1922-2007*, organitzat per la Biblioteca Histórica Municipal de Madrid, en col·laboració amb el Grupo de Investigación UCM 930235 Fraseología y Paremiología, el Departament de Filologia Francesa i la Facultat de Ciències de la Documentació (Universidad Complutense de Madrid), i la revista *Paremia*. Les quinze intervencions, que posteriorment veurien la llum en el volum que suara ressenyem, van abordar l'estudi de la *Colección paremiológica* des d'àmbits tan diferents com el bibliogràfic, el lingüístic, el traductològic, el literari o l'històric.

Així doncs, per exemple, Ascensión Aguerri Martínez i Luis Barrio Cuenca-Romero (Biblioteca Histórica Municipal de Madrid), a l'estudi «José María Sbarbi en la *Colección paremiológica*. Libros impresos en el siglo xvii» (p. 57-72), intenten d'esbrinar quins llibres de la *Colección*, impresos durant el segle xvii, adquirida per l'Ajuntament de Madrid el 1922 a Melchor García Moreno, van pertànyer a José María Sbarbi. Una bona excusa per emprendre un recorregut prou il·lustratiu d'alguns esdeveniments que no fan sinó palesar la riquesa d'aquest fons.

Al *Seminario*, no hi podia mancar la primera gran col·lecció paremiològica espanyola; parlem, ben entès, de l'obra d'Hernán Núñez, *Refranes o proverbios en romance*, editada a Salamanca el 1555. De fet, són dos els autors que se n'ocupen: d'una banda, Germán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela), en l'article intitulat «Un ejemplo de evolución en las ediciones de Hernán Núñez en la *Colección paremiológica*» (p. 97-112), ressegueix les diferents edicions d'aquesta obra (l'última de les quals data de 2001), per tal de mostrar les innovacions produïdes en els més de quatre-cents cinquanta anys d'existència de l'obra. D'una altra banda, Mª Pilar Río Corbacho («Refranes meteorológicos y del calendario en *Refranes o proverbios en romance* de Hernán Núñez (1555)», p. 113-128) de la Universidad de Santiago de Compostela, se centra en els quatre-cents noranta-un refranys sobre el temps (divisibles, al seu torn, en quatre-cents vint-i-nou del calendari i seixanta-dos de meteorològics), que apareixen a l'obra del Pinciano, en diverses llengües (castellà, italià, portuguès, asturià, gallec, francès i català, per ordre de representativitat).

Andrés Gallego Barnés (Universitat de Toulouse-le Mirail), a «Las dos ediciones de *El estudio cortésano* del humanista aragonés Juan Lorenzo Palmireno» (p. 11-32), humanista que es proposà de dur a la pràctica les orientacions pedagògiques d'Erasme i Vives, compara l'edició de València de 1573 amb la pòstuma d'Alcalà de 1587, bo i posant peu fiter en els *Refranes de mesa, salud y buena criança*, inclosos en ambdues edicions.

A l'article «Un diccionario fraseológico del Siglo de Oro: la *Fraseología o Estilística castellana* de Julio Cejador y Frauca» (p. 253-270), Abraham Madroñal Durán (Instituto de la Lengua Española,

CSIC) posa en relleu una altra obra que podríem considerar «clàssica», malgrat la seva actualitat: els quatre volums de la *Fraseología o estilística castellana* de Julio Cejador, que tracta d'afaiçonar un diccionari fraseològic complert del Segle d'Or, època en què, segons l'autor, s'emprava un millor llenguatge. Hi tenen cabuda, fins i tot, obres com ara el *Poema de Mio Cid*, les de don Juan Manuel, les de Jorge Manrique, o bé les d'autors del XVIII. No serà pas balder d'apuntar que l'obra de Cejador, publicada entre 1921 i 1925, enllaça amb una altra obra de referència de què constantment poua: el *Vocabulario de refranes y frases proverbiales* (1627 = 2000) de Gonzalo Correas.

M.ª Teresa Barbadillo de La Fuente (Universidad Complutense de Madrid) aborda, en l'estudi «Interés paremiológico de los *Diálogos familiares* de Juan de Luna» (p. 207-218), una obra del segle XVII, inspirada, al seu torn, en *Pleasant and Delightfull Dialogues* (1599) de John Minsheu (que Juan de Luna conegué en la versió francesa), que, durant el segle XVII, serví per ensenyar espanyol a Europa, sobretot en relació als usos orals.

Dos són els autors que s'han centrat en els apotegmes, és a dir, «un dicho breve y sentencioso, con frecuencia instructivo, atribuido en general a algún personaje célebre», com el defineix Jesús Cantera Ortiz De Urbina (Universidad Complutense de Madrid) a l'article «Los apotegmas de Erasmo en su versión española de Juan Jarava» (p. 33-56), en què estudia la selecció d'aquells nou-cents, aproximadament, apotegmes que Juan Jarava traduí al castellà i publicà a Anvers el segle XVI. Tanmateix, molta vegada sembla que les parèmies presentades són més aviat anècdotes de personatges capdavaners del mon grecollatí, de manera que allò que anomenaríem apotegmes, en la definició anteriorment citada, no arribarien al centenar. En segon lloc, Fermín de los Reyes Gómez (Universidad Complutense de Madrid), a l'article «Juan y Luis Rufo y sus *Apotegmas*» (p. 175-192), s'encarrega d'estudiar l'obra de Juan Rufo, *Las Seiscientas Apotegmas*, i la del seu fill, Luis Rufo, *Las Quinientas Apotegmas*, ambdós autors a cavall dels segles XVI i XVII.

Potser un dels exemples més febaents de la riquesa de la *Colección* sigui l'article d'Evlampia Chelmi (Universitat Nacional i Kapodistriaca d'Atenes), intitulat «El fondo griego de la *Colección paremiológica* (Biblioteca Histórica Municipal de Madrid)» (p. 155-174). Per bé que el material de la *Colección*, a primera vista, podria ser considerat representatiu dins de l'àmbit hispànic, tanmateix, l'autora mostra que existeixen cent cinc obres que inclouen elements de paremiologia grega, escrites en llengües com el grec, el castellà, el francès, el llatí, el portuguès o l'italià (tant monolingües com plurilingües).

Quant al francès, Julia Sevilla Muñoz (Universidad Complutense de Madrid i revista *Paremia*) se centra en «Las obras de Pierre-Marie Quillard en la *Colección paremiológica* (Biblioteca Histórica Municipal de Madrid)» (p. 129-140), un dels millors paremiòlegs francesos del segle XIX que publicà un diccionari de refranys (1842), estudis sobre els refranys francesos (1860) i el recull comentat *Proverbes sur les femmes, l'amitié, l'amour et le mariage* (1861). Bo i estirant el mateix fil, Marina García Yelo (Universidad Complutense de Madrid), en l'article «Georges Duplessis en la *Colección paremiológica: Petite encyclopédie des proverbes français y La fleur des proverbes français*» (p. 193-206), procedeix a analitzar, com el títol indica, dues obres de mitjans del segle XIX, en què l'autor, Georges Duplessis, glossa nombroses sentències paremiològiques en què traspua un profund coneixement lingüístic i etnològic de la pròpia llengua.

Dins de l'àmbit traductològic, M.ª Antonella Sardelli (Università degli studi di Bari), a l'article «La *Zucca* (1551) de Anton Francesco Doni y su versión española» (p. 233-252), pren com a base un dels refranys italians de la *Colección*, i, aprofitant que compta amb una versió castellana, realitza una anàlisi contrastiva entre l'original i la traducció. També a «Las paremias en la *Comedia Eufrosina* de Jorge Ferrera de Vasconcellos» (p. 73-96), Lucília Chacoto (Universidade do Algarve i Onset-CEL [Centro de Estudos da Linguagem]) aprofita la traducció que el 1631 realitzà Fernando Ballesteros y Saavedra de la *Comedia Eufrosina*, publicada a Coimbra el 1555, molt rica en parèmies (concretament, sis-centes vint-i-tres), per comparar-ne la traducció amb l'original i reflexionar sobre les correspondències en ambdues llengües i la seva proximitat cultural i lingüística. En tercer lloc, Mari Carmen Barrado Belmar (Universidad Complutense de Madrid), sense perdre mai de vista l'aspecte etnolingüístic i antropològic, a «Estudio comparado latín-italiano-español de paremias referidas al amor» (p. 219-232), s'ocupa de les parè-

mies que tracten qualsevol aspecte del camp semàntic de l'amor, bo i emprant els reculls de Martínez Kleiser (1984), l'*Atlante Paremiologico Italiano* (2000), l'*Aurea Dicta* (1990), el d'Iter Sopena (1984), el de Sintès (1982) i el d'Arthaber (1986), citats per ordre de representativitat en el camp semàntic de l'amor, i, ben entès, tots procedents de la *Colección Paremiológica*.

Per acabar, Didier Tejedor de Felipe (Universidad Autónoma de Madrid) ressegueix el llibre del baró Jean-Baptiste Rosario Gonzalve de Nervo, *Dictons et proverbes espagnols* (1874), a l'article «Estereotipos de España en los dichos y refranes del Barón de Nervo» (p. 141-154), tasca que, en darrer terme, permet d'entendre els estereotips de l'Espanya de l'època i els seus habitants a ulls dels francesos. Al final de l'estudi, l'autor justifica l'ús del mot *estereotipo* segons la *teoría dels estereotips* de Jean-Claude Anscombe.

Heus aquí, doncs, en el *Seminario*, i en la posterior publicació de les comunicacions, una primera aproximació a la *Colección Paremiológica*; la diversitat i riquesa del fons no només en fan aconsellables, sinó imprescindibles, futures investigacions.

Joan FONTANA TOUS
Universitat de Barcelona